

THE POLICY OF RELOCATING KAZAKHSTAN'S CAPITAL FROM ALMATY TO ASTANA AND ITS SOCIO-ECONOMIC OUTCOMES

Shokhista Khamraqulova

Associate Professor, Department of World History

Samarqand State University named after Sharof Rashidov

Email: hamroqulovashohista@gmail.com

Samarqand, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: Kazakhstan, Astana, Almaty, capital relocation, migration, urbanization, geopolitics, demography, regional development.

Received: 23.05.26

Accepted: 24.05.26

Published: 25.05.26

Abstract: The article examines the historical background, political, geopolitical and socio-economic factors behind the relocation of the capital of Kazakhstan from Almaty to Astana in 1997. The study analyzes the impact of this process on regional development, migration flows and urbanization. Particular attention is paid to Astana's transformation into a modern political and economic center and its role in state-building and the formation of national identity. The findings demonstrate that the capital relocation significantly contributed to territorial balance and the creation of a new growth center in Kazakhstan.

QOZOG'ISTONDA POYTAXTNI OLMOTADAN OSTONAGA KO'CHIRISH SIYOSATI VA UNING IJTIMOY-IQTISODIY NATIJALARI

Shoxista Xamraqulova

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti

Jahon tarixi kafedrasi dotsenti

hamroqulovashohista@gmail.com

Samarqand, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: Qozog'iston, Ostona, Olmaota, poytaxt transferi, migratsiya, urbanizatsiya, geosiyosat, demografiya, hududiy rivojlanish.

Annotatsiya: Maqolada Qozog'iston Respublikasida 1997-yilda amalga oshirilgan poytaxtni Olmaotadan Ostona ko'chirish siyosatining tarixiy shart-sharoitlari, siyosiy, geosiyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy omillari tahlil qilinadi. Tadqiqotda poytaxt transferining

mamlakat hududiy rivojlanishiga, ichki migratsiya jarayonlariga va urbanizatsiya sur'atlariga ko'rsatgan ta'siri o'rganiladi. Shuningdek, Ostonaning qisqa muddat ichida zamonaviy siyosiy va iqtisodiy markazga aylanishi hamda ushbu jarayonning davlat qurilishi va milliy identitet shakllanishidagi o'rni yoritiladi. Tadqiqot natijalari poytaxt transferi Qozog'istonning hududiy muvozanatini mustahkamlash va iqtisodiy rivojlanishning yangi markazini yaratishda muhim omil bo'lganini ko'rsatadi.

ПОЛИТИКА ПЕРЕНОСА СТОЛИЦЫ КАЗАХСТАНА ИЗ АЛМАТЫ В АСТАНУ И ЕЁ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ РЕЗУЛЬТАТЫ

Шохиста Хамракулова

Доцент кафедры всемирной истории

Самаркандский государственный университет имени Шарофа Рашидова

Электронная почта: hamroqulovashohista@gmail.com

Самарканд, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Казахстан, Астана, Алматы, перенос столицы, миграция, урбанизация, геополитика, демография, региональное развитие.

Аннотация: В статье анализируются исторические предпосылки, политические, геополитические и социально-экономические факторы переноса столицы Республики Казахстан из Алматы в Астану в 1997 году. Исследуется влияние данного процесса на территориальное развитие страны, внутренние миграционные процессы и темпы урбанизации. Особое внимание уделяется превращению Астаны в современный политический и экономический центр, а также её роли в государственном строительстве и формировании национальной идентичности. Результаты исследования показывают, что перенос столицы стал важным фактором укрепления территориального баланса и формирования нового центра экономического роста Казахстана.

Kirish. Mustaqillikning dastlabki yillarida Qozog'iston Respublikasi oldida davlat boshqaruvi tizimini takomillashtirish, hududiy muvozanatni ta'minlash hamda milliy xavfsizlikni mustahkamlash kabi muhim vazifalar turardi. Ushbu vazifalarni amalga oshirishda poytaxtni Olmaotadan Aqmolaga (hozirgi Ostona) ko'chirish qarori alohida o'rin egalladi.

1994-yilda Qozog‘iston parlamentida poytaxtni ko‘chirish g‘oyasi rasman ilgari surildi. 1997-yil 10-dekabrda Aqmola mamlakatning yangi poytaxti deb e‘lon qilindi. Mazkur qaror faqat ma‘muriy xarakterga ega bo‘lmay, balki davlatning uzoq muddatli rivojlanish strategiyasi bilan chambarchas bog‘liq edi.

Tadqiqotning maqsadi poytaxt transferining tarixiy asoslari, migratsion oqibatlari va mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ko‘rsatgan ta‘sirini tahlil qilishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili. Qozog‘istonda poytaxt transferi masalasi ko‘plab mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan o‘rganilgan. A. Akhmetova va G. Nakipova[2] urbanizatsiya va hududiy rivojlanish jarayonlarini tahlil qilib, Ostonaning urban markaz sifatida shakllanishiga baho berganlar. S.N. Pogodin va O.Zh. Turemuratov [4] urbanizatsiyaning global tendensiyalari doirasida Qozog‘iston tajribasini o‘rgangan. A.Sh. Altaev va L.T. Kozhakeeva [5] Ostonaning demografik o‘sishi va urban rivojlanish xususiyatlarini tahlil qilgan bo‘lsa, M. Petrova va R. Muratova urbanizatsiyaning iqtisodiy va ijtimoiy oqibatlarini tadqiq etganlar [6]. Mazkur maqolada tarixiy-tahliliy, qiyosiy va statistik metodlardan foydalanildi.

Poytaxt transferining siyosiy, geosiyosiy va demografik ahamiyati 1990-yillarning o‘rtalarida Qozog‘iston Respublikasi rahbariyati tomonidan poytaxtni Olmaotadan Aqmolaga ko‘chirish to‘g‘risida qabul qilingan qaror mamlakat tarixidagi eng muhim strategik loyihalardan biri sifatida baholanadi [1]. Garchi Olmaota mamlakatning eng yirik iqtisodiy, ilmiy va madaniy markazi bo‘lib qolayotgan bo‘lsa-da, uning geografik joylashuvi hamda tabiiy-geografik xususiyatlari davlat boshqaruvi va uzoq muddatli rivojlanish nuqtai nazaridan ayrim cheklavlarni yuzaga keltirgan. Xususan, shaharning mamlakat janubi-sharqiy chekka qismida joylashganligi, transport-logistika imkoniyatlarining nisbatan cheklanganligi hamda yuqori seysmik xavf hududida joylashganligi poytaxt funksiyalarini samarali amalga oshirishga ma‘lum darajada to‘sqinlik qilgan.

Yangi poytaxt sifatida Aqmolaning tanlanishi bir qator siyosiy, geosiyosiy va iqtisodiy omillar bilan izohlanadi. Avvalo, shaharning mamlakat markaziga yaqin hududda joylashgani davlat boshqaruvi samaradorligini oshirish, hududlararo integratsiyani kuchaytirish va transport-kommunikatsiya tizimlarini rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratdi. Bundan tashqari, poytaxtning shimoliy hududga ko‘chirilishi demografik muvozanatni mustahkamlash, hududiy yaxlitlikni ta‘minlash hamda milliy xavfsizlikni kuchaytirish nuqtai nazaridan ham muhim ahamiyat kasb etdi. Shu sababli poytaxt transferi nafaqat ma‘muriy-hududiy islohot, balki mustaqil Qozog‘iston davlat qurilishining strategik bosqichi sifatida namoyon bo‘ldi.

Poytaxtning ko‘chirilishi mamlakatdagi migratsiya jarayonlariga sezilarli ta‘sir ko‘rsatdi. Yangi poytaxtni barpo etish va uning infratuzilmasini rivojlantirish jarayonida minglab yangi ish

o‘rinlari yaratildi. Natijada davlat xizmatchilari, qurilish sohasi mutaxassislari, muhandislar, tadbirkorlar va yosh kadrlarning katta qismi Ostonaga ko‘chib kela boshladi. Bu esa ichki migratsiya oqimlarining yo‘nalishini o‘zgartirib, shimoliy hududlarning demografik va iqtisodiy salohiyatini oshirdi. Urbanizatsiya sur‘atlarining jadallashuvi mehnat bozorining kengayishiga, yangi turar joy massivlari va zamonaviy urban makonlarning shakllanishiga olib keldi. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, Ostonaning aholisi qisqa tarixiy davr ichida bir necha barobar ortib, mamlakatning eng yirik va jadal rivojlanayotgan shaharlari qatoridan o‘rin oldi[5].

Poytaxt transferi Ostonani iqtisodiy rivojlanishning yangi markaziga aylantirdi. Davlat tomonidan amalga oshirilgan keng ko‘lamli investitsiya dasturlari qurilish sektori, transport-kommunikatsiya tarmoqlari, moliya bozori va xizmat ko‘rsatish sohasining jadal rivojlanishiga turtki berdi. Poytaxtda zamonaviy avtomobil yo‘llari, temiryo‘l va logistika infratuzilmasi, davlat boshqaruvi binolari, turar joy majmualari, oliy ta‘lim muassasalari, ilmiy markazlar hamda sog‘liqni saqlash obyektlari bunyod etildi. Natijada Ostona qisqa muddat ichida mamlakat iqtisodiyotining yangi «o‘shish qutbi»ga aylandi hamda investitsion jozibadorligi yuqori bo‘lgan urban markaz sifatida shakllandi.

Poytaxt transferining yana bir muhim jihati uning milliy identitet va davlat ramziyligini shakllantirishdagi o‘rnidir. Mustaqillik yillarida Ostona zamonaviy Qozog‘istonning siyosiy qudrati, iqtisodiy salohiyati va milliy taraqqiyotining timsoli sifatida loyihalashtirildi. Shahar me‘morchiligida milliy madaniyat an‘analari va zamonaviy global urbanistik tendensiyalarning uyg‘unlashuvi kuzatiladi. Mashhur me‘morlar tomonidan ishlab chiqilgan innovatsion loyihalar Ostonaning xalqaro maydondagi nufuzini oshirishga xizmat qildi. Shu tariqa, yangi poytaxt nafaqat ma‘muriy markaz, balki mustaqil Qozog‘istonning zamonaviy qiyofasi va milliy rivojlanish strategiyasining ramziy ifodasiga aylandi.

Umuman olganda, poytaxt transferi Qozog‘istonning siyosiy barqarorligi, hududiy rivojlanishi, migratsiya jarayonlari va urbanizatsiya dinamikasiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatgan ko‘p qirrali transformatsion loyiha bo‘lib, uning natijalari bugungi kunda ham mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida muhim omil sifatida namoyon bo‘lmoqda [7].

Muhokama. Qozog‘istonda poytaxtni Olmaotadan Ostonaga ko‘chirish postsovet makonidagi eng yirik hududiy-siyosiy transformatsiya loyihalaridan biri sifatida baholanadi. Mazkur qaror nafaqat davlat boshqaruvi tizimini modernizatsiya qilish, balki mamlakatning uzoq muddatli hududiy rivojlanish strategiyasini amalga oshirishga qaratilgan kompleks siyosiy chora sifatida ham namoyon bo‘ldi. Ilmiy adabiyotlarda poytaxt transferi davlatning hududiy yaxlitligini mustahkamlash, iqtisodiy faollikni yangi mintaqalarga yo‘naltirish hamda urban rivojlanishning yangi markazlarini shakllantirish vositasi sifatida talqin qilinadi.

Olimlar ta'kidlashicha, poytaxtning Aqmolaga ko'chirilishi mamlakatning markaziy va shimoliy hududlarini rivojlantirishga xizmat qilgan muhim omillardan biri bo'ldi. Ayniqsa, yangi ma'muriy markazning shakllanishi bilan bog'liq qurilish ishlari, davlat muassasalari va biznes subyektlarining ko'chirilishi ushbu hududlarda iqtisodiy faollikning sezilarli darajada ortishiga olib keldi. Natijada, ilgari nisbatan sust rivojlangan hududlarda yangi ish o'rinlari yaratildi, xizmat ko'rsatish sektori kengaydi hamda transport-kommunikatsiya infratuzilmasi modernizatsiya qilindi.

Demografik nuqtai nazardan ham poytaxt transferi muhim o'zgarishlarni yuzaga keltirdi. Ostonaning mamlakatning siyosiy markaziga aylanishi ichki migratsiya oqimlarining yo'nalishini tubdan o'zgartirdi. Davlat xizmatchilari, malakali mutaxassislar, tadbirkorlar, talabalar va yoshlar yangi imkoniyatlar izlab Ostonaga ko'chib kela boshladilar. Natijada shaharning aholi soni qisqa vaqt ichida bir necha barobar ortib, u Qozog'istonning eng yirik urban markazlaridan biriga aylandi. Bu esa urbanizatsiya jarayonlarining jadallashishiga hamda mamlakat urban tizimining yangi konfiguratsiyasini shakllantirishga xizmat qildi [7].

Biroq ilmiy tadqiqotlarda poytaxt transferining ayrim murakkab jihatlari ham qayd etiladi. Xususan, ayrim mualliflarning fikricha, yangi poytaxtni rivojlantirishga yo'naltirilgan moliyaviy resurslarning katta qismi mamlakatning boshqa hududlari hisobiga safarbar etilgan. Bu esa ayrim viloyatlar va kichik shaharlarda investitsiya faolligining pasayishi hamda hududiy nomutanosibliklarning kuchayishiga sabab bo'lgan.

Shuningdek, Ostonaga aholining tez sur'atlarda ko'chib kelishi urban infratuzilmaga sezilarli bosim yukladi. Uy-joylarga bo'lgan talabning keskin oshishi ko'chmas mulk narxlarining o'sishiga olib keldi, transport tizimida yuklama ortdi va kommunal xizmatlarni modernizatsiya qilish zaruratini yuzaga keltirdi. Ayrim hollarda urban o'sish sur'atlari infratuzilma rivojlanishidan tezroq kechganligi sababli yangi ijtimoiy muammolar ham paydo bo'ldi.

Shunga qaramasdan, umumiy tahlillar poytaxt transferining Qozog'iston modernizatsiyasi, hududiy integratsiyasi va iqtisodiy rivojlanishiga sezilarli darajada ijobiy ta'sir ko'rsatganligini tasdiqlaydi. Ostonaning qisqa muddat ichida zamonaviy siyosiy, iqtisodiy va madaniy markazga aylanishi ushbu strategik qarorning samaradorligini ko'rsatadi.

Natija. Tadqiqot davomida poytaxt transferining mamlakat urban rivojlanishi va migratsion jarayonlariga ta'siri kompleks ravishda tahlil qilinib, bir qator ilmiy xulosalarga kelindi.

Birinchiidan, poytaxtni Olmaotadan Ostonaga ko'chirish qarorining asosida siyosiy, geosiyosiy, iqtisodiy va demografik omillarning o'zaro uyg'unligi yotgani aniqlandi. Mazkur

qaror davlat boshqaruvi samaradorligini oshirish, hududiy rivojlanishda muvozanat yaratish va mamlakatning strategik xavfsizligini mustahkamlashga qaratilgan edi [10].

Ikkinchidan, Ostonaning poytaxt maqomini olishi Qozog‘istonning shimoliy va markaziy hududlarida iqtisodiy faollikning ortishiga sabab bo‘ldi. Davlat investitsiyalari, qurilish loyihalari va infratuzilmaviy dasturlar ushbu hududlarning jadal rivojlanishini ta‘minladi.

Uchinchidan, poytaxt transferi ichki migratsiya jarayonlarini faollashtirdi. Mamlakatning turli hududlaridan aholi Ostonaga ko‘chib kelishi natijasida shaharning demografik salohiyati sezilarli darajada ortdi. Natijada urbanizatsiya sur‘atlari tezlashib, yangi aglomeratsion jarayonlar shakllandi [9].

To‘rtinchidan, Ostonada qurilish, moliya, savdo va xizmat ko‘rsatish tarmoqlarining jadal rivojlanishi kuzatildi. Bu esa shaharning iqtisodiy salohiyatini oshirib, uni mamlakatning eng muhim iqtisodiy markazlaridan biriga aylantirdi.

Beshinchidan, yangi poytaxt zamonaviy Qozog‘istonning siyosiy ramzi va milliy identitetining muhim unsuriga aylandi. Ostonaning innovatsion arxitekturasi, xalqaro tadbirlar markazi sifatidagi mavqei hamda davlat boshqaruvining asosiy institutsional markazi sifatida shakllanishi uning strategik ahamiyatini yanada kuchaytirdi[8].

Shuningdek, tadqiqot natijalari poytaxt transferining urbanizatsiya sur‘atlarini jadallashtirganligini, migratsion oqimlarning geografiyasini o‘zgartirganligini va mamlakat urban tizimining qayta shakllanishiga kuchli ta‘sir ko‘rsatganligini tasdiqladi.

Xulosa. Qozog‘istonda poytaxtni Olmaotadan Ostonaga ko‘chirish mustaqillik yillaridagi eng muhim strategik qarorlardan biri bo‘lib, mamlakatning siyosiy, iqtisodiy, demografik va hududiy rivojlanishiga uzoq muddatli ta‘sir ko‘rsatdi. Ushbu qaror nafaqat davlat boshqaruvi tizimini takomillashtirish, balki mamlakat hududiy makonining yangi rivojlanish modelini shakllantirishga xizmat qildi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, poytaxt transferi davlat boshqaruvi samaradorligini oshirish, shimoliy va markaziy hududlarning iqtisodiy salohiyatini kuchaytirish hamda ichki migratsiya oqimlarini faollashtirishga sezilarli ta‘sir ko‘rsatgan. Ayniqsa, Ostonaning qisqa tarixiy davr ichida zamonaviy siyosiy, iqtisodiy va madaniy markazga aylanishi ushbu siyosatning muvaffaqiyatli amalga oshirilganligini tasdiqlaydi.

Shuningdek, poytaxt transferi urbanizatsiya jarayonlarini jadallashtirib, yangi aglomeratsion makonning shakllanishiga zamin yaratdi. Natijada Ostona mamlakat iqtisodiyotining muhim o‘shish qutblaridan biriga aylandi, investitsiyalar va inson kapitalining konsentratsiyalashuvi uchun qulay sharoitlar yuzaga keldi.

Biroq mazkur jarayon ayrim muammolarni ham keltirib chiqardi. Xususan, hududiy nomutanosibliklarning saqlanib qolishi, yirik shaharlarda infratuzilmaga tushayotgan yuklamaning ortishi, uy-joy bozorida bosim hamda ekologik muammolar urban rivojlanishning dolzarb masalalari sifatida namoyon bo'lmogda.

Umuman olganda, Qozog'iston tajribasi poytaxt transferi davlatning hududiy rivojlanish strategiyasida samarali vosita bo'lishi mumkinligini ko'rsatadi. Kelgusida urban siyosatning ustuvor yo'nalishlari sifatida hududiy muvozanatni ta'minlash, iqtisodiy diversifikatsiyani chuqurlashtirish, ekologik barqarorlikni mustahkamlash va urban infratuzilmani zamonaviy talablar asosida rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi..

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Nazarbayev N. Kazakhstan's Way. - Astana: ELSI Publishing, 2006.- 372 p.
2. Akhmetova A., Nakipova G., Turgel I., Mambetova S. The development of urbanization processes in the Republic of Kazakhstan and abroad: a comparative analysis // Buketov Business Review. – 2024. – Vol. 3. – No. 11529. – P. 22–37.
3. Akhmetova A., Zhidkoblinova O. Analysis of urbanization processes in the Republic of Kazakhstan // Public Administration and Civil Service. – 2024. – No. 4(91). – P. 158–174.
4. Altaev A.Sh., Kozhakeeva L.T. Urbanization and dynamics of changes in the number of urban population in Kazakhstan (2000–2017) // Bulletin of Karaganda University. – 2020. – P. 85–94.
5. Pogodin S.N., Turemuratov O.Zh. Urbanization as a Global Trend on the Example of Kazakhstan // Eurasia Integration. – 2024. – Vol. 27. – Issue 3. – P. 114–122.
6. Petrova M., Muratova R., Baigojaeva D. Socio-economic aspects and risks of urbanization in Kazakhstan // Business Management. – 2023. – Vol. 33. – No. 3. – P. 53–71.
7. Demographic Yearbook of Kazakhstan: Statistical Digest. – Astana: Agency of Statistics of the Republic of Kazakhstan, 2012. – 607 p.
8. Maxrova A.G., Safronov S.G. Urban Agglomerations of Kazakhstan: Growth and Challenges. – Moscow, 2023. – 214 p.
9. Bureau of National Statistics of the Republic of Kazakhstan. Statistical Data on Population and Migration of Kazakhstan (1997–2025).
10. [Bureau of National Statistics of Kazakhstan] (https://stat.gov.kz/?utm_source=chatgpt.com).